

OSMANLI'DAN –CUMHURİYET'E KADINLARIN EĞİTİMİ

Dr. Öğr. Üyesi Ayşin Şişman

II. Meşrutiyet'in ilanı Osmanlı İmparatorluğu için önemli bir dönüm noktasıdır. Yeni rejimin yarattığı hürriyet ortamı fikir hayatının gelişmesinde etkili olmuştur. Dönemin aydınları yazdıkları eserlerde, gazetelerde ve toplantılarda açık olarak bu fikri gelişmeleri dile getirmişlerdir. Batılılaşma olarak ifade edilen sürecin başlangıcı olan Tanzimat Döneminden itibaren fikir akımları (İslamcılık, Osmanlıcılık, Türkçülük vb gibi) daha da güçlenmiştir. İttihat ve Terakki Cemiyetinin laikliğe dair eğilimi ve özellikle kadınlar konusunda daha özgür bir tartışma ortamını doğurmuştur. Osmanlı toplumunda yaşayan Müslüman Türk kadınının mevcut durumu, Avrupalı kadın, İslam'ın öngördüğü kadın, ideal kadın, kadının eğitimi, kadın hakları, giyim-kuşamı gibi “kadın meselesi”ne dair konular tüm yönleri ile ele alınmaya başlanmıştır. Dönemin aydın ve yazarları savundukları fikir akımları çerçevesinden kadın meselesine bakmakla birlikte hepsinin fikir birliğine vardığı ve her şeyin temeli olan tek başlık “*Kadınların Eğitimi*” olmuştur.

Gazete ve dergilerde sürekli kadın konusuna dair yazılar ve tartışmalar geniş kitlelere ulaşarak toplumsal değişime yol açmış, Osmanlı kadın hareketinin daha da fazla hız kazanmasını sağlamıştır. Kadın yazarların da dâhil olduğu bu süreçte kadınların erkeklerle aynı haklara ve eğitime sahip olması sürekli işlenen bir konudur. Toplumun bilinçlenmesi ile birlikte devlet de Tanzimat döneminden itibaren önemli adımlar atmaya başlamıştır. İlk defa *İnas Rüştüyesi* (Ortaokul) ve buraya öğretmen yetiştirmek üzere *Darülmuallimat* (Kız Öğretmen Okulu) kızların eğitiminde önemli kurumlar olmuştur. Bunlarla birlikte mesleki eğitim veren kız sanayi mektepleri de açılmıştır. İlköğretim okullarının zorunlu hale getirilmesi ve kalitesinin artırılması da diğer olumlu gelişmelerdir. *Kız İdadisi* de bu dönemde İstanbul'da ilk defa açılmış fakat kısa bir zaman sonra 1913'te *İstanbul İnas Sultanisi* (lise)'ne çevrilmiştir. İlk defa kızlar için lise düzeyinde bir okul böylece eğitime başlamıştır. 1914 yılında Darülmuallimatlarda yapılan ıslahat çalışmaları ile ilk defa “*İnas Darülfünûnu*” adı altında kadınlar yükseköğrenim hakkı kazanmışlardır. Aynı yıl kadınların güzel sanatlarla da ilgilenmesini sağlamak ve mevcut İnas Sultanilerine resim öğretmeni yetiştirmek amacıyla *Sanayi-i Nefise Mektebi*'ne bağlı “*İnas Sanayi-i Nefise Mektebi*” adı altında bir resim dershanesi açılmış, bunu ertesi yıl heykel atölyesi ve konservatuvar takip etmiştir.

1918-1919 eğitim yılının ortasında *İnas Darülfünûnu*'nun kapatılarak yönetiminin zamanla karma eğitime geçilmesine, kızların edebiyat, fen ve matematik şubelerinin dışında farklı fakültelere ve özellikle Tıp Fakültesine kabul edilmeleri önemli gelişmelerdendir. Kadın hareketinin önemli isimlerinden Şükufe Nihal Hanım öğrenci temsilcisi olarak bu işin başını çekmiştir. 1922 yılında ilk defa Tıp Fakültesine 7 kız öğrenci kaydı yapılmıştır. Zorlu savaş günlerinde kızlara yükseköğretim kapılarının açılması önemlidir. Böylece eğitim alanında kadın erkek eşitliğinin eğitim alanında bir ölçüde gerçekleştiğini söyleyebiliriz. Bu yıllarda Avrupa ve Kuzey Amerika'nın bazı üniversitelerine ya tamamen, ya da bazı şubelerine kız

öğrenci kabul edilmediği, ders ve seminer izleyenlerin ise diploma imtihanlarına alınmadığı hatırlanacak olursa, bizdeki bu gelişmenin önemi daha iyi anlaşılacaktır.

Kız idâdileri ne yazık ki İstanbul dışındaki şehirlere götürülememiştir. Bu uygulama, ancak Cumhuriyet döneminde gerçekleştirilebilecektir. Tüm ülkede kadınların eğitimi alanında yapılan reformlar Cumhuriyet'in en önemli başarısı olarak görülecektir.

CUMHURİYET DÖNEMİ

1920'lerde yeni Türkiye kurulurken 11 yıl süren savaşıardan yorgun ve yoksul çıkan Anadolu insanının yüzde 80 i köylerde yaşamakta olup yetişmiş öğretmen, doktor, hukukçu, mühendis bütün insan gücünü kaybetmiştir. Mustafa Kemal Paşa liderliğinde Ankara Hükümeti, 2 Mayıs 1920 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığı'nı kurarak ivedilikle eğitimin içinde bulunduğu sorunlara çareler üretmeye başlamıştır. 1921 yılında toplanan Maarif Kongresinde 250 kadın ve erkek öğretmenle birlikte eğitimin millileşmesi temelinde kültür inkılabı ile toplumun tüm fertlerinin laik, çağdaş eğitim ve bilimden nasibini almasını hedeflemiştir.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında okuma yazma bilmeyen kızların oranı, erkeklere nazaran çok yüksek olduğundan (Bkz. Tablo), kızların okullaşma oranını arttıracak ve onları bilinçlendirecek çalışmalara önem verilmiştir. 1923-24 eğitim yılında 72 erkek ortaokuluna karşılık açık olan hiç kız ortaokulu yoktur. Kadın ve erkeğin toplumdaki farklı konumlarını düzenlemek için öncelikle eğitimde eşitliği sağlamayı amaçlayan 3 Mart 1924 tarihli Tevhid-i Tedrisat Kanunu çıkarılmış, eğitim öğretimin birleştirilmesi laiklik temelinde sağlanmıştır. Yeni harflerin kabulü, millet mekteplerindeki okuma seferberliği, seçme-seçilme hakkı tanınması kadınların fikren değişmesine ve çeşitli mesleklere giren kadınların çoğalmasına ve dolayısıyla kendisine güveninin artmasına sebep olmuştur. Kadın hukukçular, bilim insanları, mühendisler ve sanatçılar bu reformların sonrasında eğitim hakkı kazanıp yükselmeye başlamışlardır.

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e devrolan sanat ve meslek okulları ile de ideal ev kadını yetiştirme ve ekonomik olarak ayakları üzerinde durmaları hedeflenmiştir. Bu amaçla 1927-1928 öğretim yılından itibaren ilkokula dayalı, beş yıl süreli genç kızların iyi bir vatandaş ve becerikli bir ev kadını olarak yetiştirilmesi için Kız Enstitüleri açılmıştır. Kız Enstitülerinin kurulmasında eğitim ve öğretimin modernleştirilmesi için ülkeye davet edilen yabancı uzmanların raporlarının etkili olduğu görülür.

Atatürk Dönemi eğitim sistemi, günümüz eğitim sisteminden daha modern ve yenilikçidir. 1930-1945 arası ders kitaplarında kadın eğitim görmüş, üretken, aktif ve meslek sahibi iken, 1945 sonrası sosyal yaşamdan uzaklaştırılmış ve sadece ev içi sorumluluklarını üstlenen kişi olarak tanıtılmaya başlanmıştır. Bugünkü eğitim sistemindeki sorunlar Cumhuriyet'in kuruluş dönemindeki çağdaşlaşmadan ve temel ilkelere uzaklaşmanın sonucudur.

Kadınların genel, mesleki ve teknik eğitimine verilen önem, onların aile içindeki konumlarından, çalışma hayatına daha fazla girmelerine, teknoloji kullanımından, teknoloji üretimine ve siyasal hayata katılımına kadar çeşitli alanda daha etkili olmalarını sağlamıştır. Kadın gücü üretkenliği toplumun çağdaş düzeye ulaşmasında etkin bir rol oynamaktadır.

Sonuç olarak; Cumhuriyetin giriştiği eğitim seferberliğinin yüzüncü yılında (1920-2020) Ulusal Eğitim İstatistikleri Veri tabanı sonuçlarına göre, en az bir eğitim düzeyi diplomasına sahip kadınların oranı % 85.7, erkeklerin oranı ise %96.4 olarak belirlenmiştir.

	1927	1960	1990	2016	2020
Toplam Nüfus	13 milyon	31 milyon	57 milyon	80 milyon	84 milyon
Kadın Nüfusu	7 milyon	15 milyon	28 milyon	39 milyon	42 milyon
Okur-yazar olmayan Kadın Nüfusu	% 96	%75	%28	%9	%7.5

Tablo: Cumhuriyet döneminde çeşitli tarihlerde kadın nüfusu ve okur-yazarlık durumu

Atatürk, Gazi Kız Lisesi Öğrencileri ile birlikte..